

МОНАШКА ШКОЛА У МАНАСТИРУ БЕЗДИНУ 1922/23

Манастир Бездин спада у ред најзначајнијих манастира, како Карловачке митрополије, тако и Српске православне Епархије темишварске којој територијално припада од његовог оснивања у XVI веку. Он својим богатим историјским, уметничким и културним изузетностима, припада реду најзначајнијих светилишта и духовних ризница српског народа у Румунији. Манастиру је у трећој деценији, бурног прошлог XX века поверена једна од веома важних улога у историји Српске Православне Цркве - отварање Монашке школе 1922. године, ради спремања монашког подмлатка због одржавања других манастира и српских парохија, ширења православне вере и морала и службе своме народу и Цркви, првенствено на територији Румуније. Током Првог светског рата војска краљевине Србије је (1918) ослободила Банат од Аустроугарске. После Париске мировне конференције (1919) војска краљевине Србије се крајем месеца јула исте године морала повући са ове територије ради предаје Румунији. Са српском војском се повукао и део српске интелигенције, а међу њима и учитељи и део свештенства. Да би делу српског народа који је остао на својим вековним огњиштима у Румунији обезбедила духовне пастире и учитеље, Управа Епархије темишварске је одлучила да недостатак кадра обезбеди отварањем у манастиру Бездину Монашке школе. Течај је радио од 18. октобра 1922. до 21. августа 1923. године, и из њега је изашло 16 младих монаха који су убрзо упућени на свештеничку службу, углавном по удаљеним парохијама, са лошим саобраћајним везама. Монаштву је пало у дужност да у време међуратних тешкоћа буде духовни вођа у многим парохијама, и то не ретко у двојаком својству: као свештеници и као учитељи у српским вероисповедним школама. Овим је Епархија темишварска добила једну плејаду младих и одушевљених свештенослужитеља и просветитеља који су потом неколико деценија, како су најбоље умели и знали, служили Богу и своме српском роду и радили на очувању верског и културног идентитета.

Кључне речи: Темишварска епархија, манастир Бездин, монашка школа, верски и културни идентитет.

¹ justinegzarh@yahoo.com; justinstojanovic@gmail.com

² Рад је резултат истраживања на пројекту: *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, у организацији Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

Увод

О Монашкој школи која је радила у манастиру Бездину, у два течаја, од 18. октобра 1922. до 21. августа 1923. године, до сада није писано много. Поред вести о току рада ове школе, које су доношене на страницама Епархијског часописа *Гласник*,³ до сада су писали Стеван Бугарски и др Саша Јашин. Нешто архивске грађе (лична документа из досијеа полазника школе, одређене молбе и сведочанства о полагању завршних испита) која се односи на рад ове школе, чува се у Архиву Српске православне Епархије темишварске у Темишвару (Фонд Манастир Бездин).

Циљ овог рада је да се поводом обележеног једног века (2023) од престанка рада ове Монашке школе, заинтересованима предочи извесни подсетник о (не)приликама, у којима се у годинама после завршетка Великог рата налазио наш српски народ на територији Румунског Баната, када је ондашња Управа Српске православне Епархије темишварске одлучила да отвори ову Школу, првенствено због велике оскудице свештеничког, монашког и учитељског подмалта у епархији. Биће представљени разлози, припреме пред отварање и отварање Монашке школе, наставни предмети који су обрађивани и изучавани, имена наставника и њених полазника као и општи допринос свршених кандидата (њих 16 монаха), очувању верског и културног идентитета Срба у Румунији.

Оснивање и рад Монашке школе

Први светски рат је поред многобројних жртава допринео и промени социјалне и етничке слике Баната. Тријанонским уговором дата је могућност оптантима да се одлуче где ће на даље живети, имајући у виду да је сама територија Баната подељена између три државе: Краљевине Румуније, Краљевине СХС и Мађарске.

Након повлачења српске војске из Темишвара и дела Баната током месеца јула 1919. године, са војском су кренули и настанили се на територију Краљевине СХС многи чланови најзначајнијих племићких породица, чиновници и добрим делом српска интелигенција. Срби из Румуније су прелазили у Краљевину СХС из више разлога: ради породичног обједињења, политичких разлога и националних побуда. У таласу преласка погођен је српски свештенички и учитељски кадар, те су саме парохије и вероисповедне школе остајале без свештеника и учитеља. На територији Румуније су остале 54 српске православне црквене општине и 5 манастира, а свега 41 свештеник: 21 мирски и 20 јеромонаха.

³ *Гласник. Црквени, школски и друштвени лист*. Почео са излагањем у Темишвару 01. децембра 1921. године.

Позив који је архијерејски заменик архимандрит др Стефан (Николић)⁴ одмах по свом доласку у Темишвар 1919. године упутио свим свештеницима и учитељима који су напустили своја места службовања да се што пре врате и наставе пастирски и наставнички рад остао је без одјека, јер су сви пресељени у међувремену легално добили нове службе у Краљевини СХС.⁵

Попуњавање свештеничког и учитељског кадра у овим тешким међуратним, ратним и послератним годинама је постало судбоносно питања за Управу Српске православне Епархије темишварске у Румунији. Под тим околностима Управе манастира су биле принуђене да орније притекну у помоћ, те су манастирски јеромонаси највећим делом упућивани у многе паро-

⁴ Рођен је у Шиклошу (Мађарска), 1. јуна 1880, као Спасоје од оца Василија и мајке Олге. Основну школу је похађао у родном месту, гимназију у Чургу и Печују, правне науке у Печују и Будимпешти, а Богословију у Сремским Карловцима 1901. Замонашен је у манастиру Војловици са монашким именом Стефан, рукоположен у чин јерођакона 30. марта 1903, унапређен за протођакона 6. децембра исте године. У чин јерономаха га је рукоположио вршачки епископ Гаврило (Змејановић) у манастиру Месићу 8. новембра 1905; произведен је за протосинђела 1907. и за архимандрита манастира Војловице 1908. године. Био је у служби при Епархији вршачкој као епархијски бележник и референт 1903-1919. и на Државној великој реалки у Вршцу као катихета 1904-1919. За архимандрита манастира Кувеждина именован је 18. децембра 1918, а управу је преузео 20. марта 1919. На којој дужности је био до 25. августа 1923. Када је темишварски епископ Георгије (Летић) постављен за администратора Карловачке митрополије, именован га је 21. августа 1919. за архијерејског заменика у оба дела Епархије темишварске (у Темишвару и Кикинди). Ове дужности је обављао, у Кикинди до 1922, а у Темишвару до 01. октобра 1927. Од 8. септембра 1920. до 6. априла 1922. као митрополитски мандатар привремено је управљао Епархијом вршачком. У Темишвару је радио на послератном очувању и организовању српских цркава и вероисповедних школа у тешким условима смањења свештеничког, монашког и учитељског кадра насталог као последица напуштања радних места и прелазака у Краљевину СХС после разграничења националних држава на тлу бивше Аустроугарске 1919. године. Ради задовољења преких потреба организовао је Монашку школу у манастиру Бездину 1922/23 (која је дала 16 јеромонаха) и учитељске течајеве у Темишвару 1920-1925 (на којима је дипломирало 18 учитеља). На његову иницијативу крајем 1921. покренут је епархијски периодик „Гласник. Црквени, школски и друштвени лист“. Био је члан Матице српске и Српске књижевне задруге. Године 1922. из Румуније је свештенство, учитељство, епархијски одсеци и црквене општине поднело представку Светом архијерејском сабору, са молбом да се за Српску православну епархију темишварску у Краљевини Румунији постави посебан епископ, и за тај положај предлагали тадашњег архијерејског заменика (епископског викара) Стефана, што није уследило. Уживао је велики углед код румунских државних власти. За све заслуге одликован је Орденом Светог Саве IV степена, Официрским и командорским крстом Круне Румуније и Орденом за заслуге на црквеном пољу I степена. Почасно је промовисан за доктора политичких наука на Универзитету у Печују 26. јуна 1926. Сарађивао је у српским листовима и часописима у Румунији (*Гласник* и *Темишварски весник*) разнородним написима: белетристичком (стиховима, прозом), беседама, путописима, аутобиографским текстовима, разним званичним саопштењима и полемичким списима. Објавио је и три књиге. Проглашен је првим Србином изван Србије који је почео писати стихове за децу. Умро је у Темишвару 23. јануара 1951. године, где је и сахрањен на гробљу са Липовског пута (Биографски подаци према: Костић 1925: 21, 22; Вуковић и Бугарски, 2018: 536, 537; Бугарски 2019: 161-166).

⁵ Проглас је објављен у кикиндском листу „*Српски гласник*“, бр. 62/ 24.08. 1919.

хије као администратори (привремени) пароси, а често пута, као и мирски свештеници, опслуживали по више упражњених парохија.

Петнаестак ђака је такође упућено у Краљевину СХС у српске богословске школе, али је за њихово школовање требало чекати више година, док је попуњавање упражњених места свештеника и учитеља представљало насушну потребу опстанка. Решење се поново нашло у монаштву.

У ту сврху Епархијска конзисторија, на чијем је челу био архијерејски заменик (епископски викар)⁶архимандрит др Стефан Николић, одлучила је да оснује Монашки течај (школу) у Манастиру Бездину 1922. године. Први акт о овом течају јесте допис бр. 205 Е.В. следеће садржине:

„Ман[астирским] управама и парох(ијским] звањима,

Према споразуму са управом и братством ман. Бездина одлучио сам да 1. новембра по нов. кал. 1922. отворим у ман. Бездину монашки течај, који ће трајати две године дана.

За питомце овога течаја примаће се младићи који су навршили 16 год. живота, који имају љубави према монашком чину, потпуно су здрави, немају телесне мане, имају добар глас и развијен слух а свршили су најмање 4 разреда основне школе. Они са већом квалификацијом имају првенство.

Молбе за пријем на овај течај имају ми се поднети до 17/30 септембра 1922. молби се има приложити крштено писмо, последња шк. сведоџба, уверење политичке власти, да је молитељ румунски држављанин, сведоџба прох. звања о религиозно моралном владању, лечничка сведоџба и уверење родитеља, да дозвољавају сину своје слушање течаја и ступање у монашки чин (ово ако је молитељ испод 24 године).

Решење на молбе биће достављено молитељима до 2/15 октобра 1922. и тада ће се примљеним питомцима издати подробније упутства. Ово напомиње да ће питомци имати у манастиру поред бесплатне обуке, бесплатан стан, препитање, огрев, осветљење и прање. Дужни су пак сами себе одевати и донети собом у манастир осим одела, обуће и белог рубља (6 кошуља, 6 марамница и 6 пари чарапа), кревет, јорган и кастук са по 2 навлаке, 2 креветна чаршава, 4 пешикира, једну обичну столицу, четке за одело и обућу и сандуче, у којем ће своје ствари – осим одела – држати.

Примећујем, да ми молбе за пријем оних младића, који су тражили пријем у монашку школу у ман. Раковици а који се по меродавном извешћу за сад не могу примити у ту школу, нису враћене, усљед чега имају и они, ако желе ступити у монашку школу у ман. Бездину, нове молбе са новим прилозима поднети.

О чему се Наслов знања и даље објаве ради извештава с тим, да

⁶ Под овим звањем се је потписивао у свим актима. АСПЕТ

имајући у виду оскудицу у свештенству у овој епархији и потребу подизања монашког подмладка и од своје стране подстрекава оне, који имају наклоности према монашком чину, на ступање у горњи течај.

У Темишвару, 12/25 августа 1922.

Стефан, архим[андрит], еписк[опски] викар.^{“7}

Чињеница да је течај отворен знак је да су и ондашњи епископ темишварски др Георгије (Летић)⁸ и Епархијска управа били у току и дали свој пристанак. У свом *Дневнику*⁹ епископ Георгије је записао да је лично израдио нацрт програма за овај течај и да га је Свети архијерејски синод одобрио (Вуковић 1985: 78-89).

Кандидата је било више него што је на постојеће услове могло бити примљено. За наставнике су именовани јеромонаси¹⁰ Георгије (Драгић)¹¹,

⁷ ГЦШИДЛ, година II, бр. 23. од 1. септембра 1922, стр. 185. <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/3927/numid:6132>

⁸ Који је од месеца априла 1919. године живео у Великој Кикинди одакле је управљао са оба дела Темишварске епархије.

⁹ *Дневник др Георгија Летића (1872-1935), епископа темишварског (1904-1931) и банатског (1931-1935):* манастир Гретег-Фрушка гора, 2019: уписи за 26. јул 1922 (стр. 303) и 11. јул 1923 (стр. 373).

¹⁰ ГЦШИДЛ, година II, бр. 23. од 01. септембра 1922, стр. 191.

¹¹ Рођен је као Ђура у Сараволи 03. новембра 1881. године у земљорадничкој породици. Завршио је четири разреда основне школе у родном месту 1893., монашку школу у манастиру Хопову 1895-1899. и Државну економску школу у Пожеги 1899-1901. Као искушеник манастира Бездина 1903. године поднео је молбу митрополиту бањалучком и бихаћком Евгенију (Летици) да га прими за конзисторијалног чиновника. Митрополит Евгеније као некадашњи епархијски бележник у Темишвару, свакако је још од пре познавао Ђуру Драгића, па је на молбу одговорио потврдно. Одмах по преласку у Босну, Ђура Драгић је примио монашки постриг (9. маја 1904), у манастиру Гомјоници и ново монашко име Георгије. Митрополит Евгеније га је рукоположио у Бањалуци за јерођакона 16. маја исте године, где је био службеник црквеног суда и митрополијски ђакон. У чин јеромонаха је рукоположен 18. марта 1907. након чега му је уз најбоље препоруке додељен канонски отпуст ради ступања у сvezу клира Дабро-босанске митрополије. Постављен је за заводског капелана у Српском православном сјеменишту у Раљеву, где је од 1907-1910. завршио и тамошњу Богословију. Затим се вратио у Епархију темишварску и као сабрат манастира Бездина током девет година служио узастопно на парохијама (Станчево 1910, Кларија, Ченеј (1912/13), Кнез, Торња, Српски Итебеј, Оросламош, Саравола, Семпетар (1919)). Током Првог светског рата 19. месеци је био мобилисан као војни свештеник, после кога је остао у делу Епархије темишварске на територији Краљевине Румуније, где је потреба за свештенством била посебно велика. За намесника манастира Бездина је постављен 01. октобра 1919, на којој дужности је поред унапређења манастира узео видног учешћа и око организовања и рада Монашке школе, у којој је и предавао од 18. октобра 1922. до 01. јуна 1923. Од 30. септембра 1923. му је поверена дужност опслуживања парохија у: Дињашу (од 1. децембра 1923. до 1925), Парцу (1925/28), Лесковици (од јесени 1928. до 16.

Виктор (Љубичић)¹² и Пантелејмон (Дошен).¹³ Свечано отварање течаја оба-

јула 1930), Ђиру, Петровом Селу, Пожежени, Сараволи. У два маха, 1932-1934 и од 1. јула 1939. управљао је манастиром Базијашем, а 4. јуна 1940. преузео је управу манастира Златице, с обавезом да опслужује парохију у селу Златици. Као управитељ манастира Златице, последњи пут се помиње 1945. године. Животни пут Георгија Драгића протекао је у знаку рада. Он је прикупљао прилоге, куповао и подизао црквена звона (у Парцу и Пожежени), оправљао цркве (у манастиру Базијашу и Пожежени) подизао спомен обележја палима у рату (у Лесковици), оснивао и водио певачка друштва и читаонице. Биран је у органе Епархијске управе. Био је помагач и сарадник темишварског *Гласника* и *Духовне страже*. Умро је у родитељском дому, у родној Сараволи, 11. децембра 1960. године и сахрањен је на месном гробљу (Биографски подаци према: Вуковић и Бугарски, 2018: 166, 167; Бугарски 2020: 156,157).

¹² Рођен је 15. августа 1877. године у Гардиновцима (Србија). Завршио је пет разред аосновне школе 1890, Монашку школу у манастиру Хопово 1893-1897. и курс економије 1899. године. Замонашио га је архимандрит Иларион (Руварац) у манастиру Гргетегу 19. фебруара 1902. године. У чин јерођакона рукоположио га је епископ будимски Лукијан (Богдановић), у манастиру Врднику 15. јуна 1902, а у чин јеромонаха епископ темишварски Георгије (Летић), у Сремским Карловцима 12. децембра 1905. У манастиру Гргетегу је био економ. У Темишварску епархију у Румунију је дошао 1922. године и био је наставник Монашке школе у манастиру Бездину 1922/23. Затим је служио на парохији у Сараволи, а од 1. октобра 1923. постављен је за администратора парохије у Наћфали, где је развио запажену парохијску делатност: држао је предавања. основао Читаоницу, Материнско удружење, иницирао подизање споменика погинулим у Светском рату 1914-1918, стекао углед, постао омиљен и често био хваљен и од парохијана и од својих претпостављених. У другој половини 1925. године је прешао у Србију, вративши се у свој постриг, манастир Гргетег. Опслуживао је и парохије у Сремској Рачи и Босуту. Није познат његов живот после 1933. године (Биографски подаци према: Костић 1925: 40; Вуковић и Бугарски, 2018: 128). Као клирик Темишварске епархије сарађивао је својим текстовима у епархијском *Гласнику*. Путопис „*Бјел Вилиндар на сред Горе свете или Од задужбине Јакишића до задужбине Немањића*”, својевремено објављиван у *Гласнику* у 25 наставака (1923-1924), укључен је у зборник *Монаси о манастирима* (Бугарски 2013: 26-108).

¹³ Рођен је у Почитељу (Лика) 1. јуна 1875. од родитеља Јосипа и Бојане. Завршио је четири разреда основне школе 1886. и Монашку школу у манастиру Хопову 1897. Замонашио га је његов стриц, архимандрит Исак (Дошен) у манастиру Бездину 8. фебруара 1899. Рукоположио га је епископ вршачки Гаврило (Змејановић) у манастиру Месићу, у чин јерођакона 5. и у чин јеромонаха 6. марта 1899. Служио је у више парохија широм темишварске епархије: Надлаку, Кетфељу, Чанаду, Тиса Сенмиклушу (Потиски Свети Никола-данас Остојићево), Петровом селу (1899-1902), Малом Бечкереку, Кларији (данас Радојево), Фенлаку, Печки, Арад-Гају, Рудни, Станчеву и Парцу (1930/35). Као администратор парохије у Петровом селу, његовом иницијативом и заузимањем, уместо старе и оронуте дрвене сеоске цркве из 1763. године, сазидаана је нова парохијска црква светог великомученика Георгија од чврстог материјала 1900-1901. године. У овом селу је основао и Српску земљорадничку задругу. Задруге су такође основане и у оближњим селима: Краљевцу, Станчеву и Лукаревцу. Исте су укупно имале и обрађивале 1.400 јутара ораће земље. Као администратор парохије у Рудни, постарао се око спољашње обнове цркве у месту. У монашкој школи у манастиру Бездину, био је наставник школске 1922/23. као и касније у Православној српској богословији, школске 1953/54. године. Од 1. октобра 1922. постављен је за намесника, а од 1. фебруара 1928. за привременог управитеља манастира Бездина. За управитеља манастира Базијаша је постављен 1. јуна 1935. године, где је се постарао око обнове манастира, где је остао до 1937. године, када је услед смрти старешине манастира Светог Георгија, игумана Стефана Николића, постављен за привременог управитеља истог манастира (у записницима брацких седница, његово присуство и потпис се појављује од 21. фебруара 1937. до 31. марта 1941). У

вљено је 18/31.октобра 1922, у присуству архимандрита Стефана, референта јереја Милоја Марцикића, јеромонаха Никанора Савића и епархијског школског референта Васе Вртипрашког. Настава је отпочела сутрадан са 19 полазника.¹⁴

У првом делу течаја обрађивано је градиво из 16 предмета: веронауке, библијске историје, литургике, историје хришћанске цркве, историје Српске цркве, историје Срба, историје Румуна, српски, црквенословенски и румунски језик, географија, рачун, хигијена, пољопривреда, црквено појање и гимнастика.¹⁵

Премда првобитно најављен као двогодишњи, течај је доцније због велике оскудице у свештенству сведен да два дела, и оба заједно трајала су непуну годину дана. Пошто су полазници задовољавајуће прешли градиво, испити за први део течаја су обављени, 2 и 3. априла 1923. године. Сви полазници су добили прелазне оцене. Као награду за примерно владање и марљивост, архимандрит Срефан их је произвео за чтеце.¹⁶

Кандидати су се вратили својим кућама на кратак одмор, а на сам дан Ђурђевдана отпочео је други део течаја. Спроведена је промена у наставничком кадру, са 19. мајем, уместо јеромонаха Георгија (Драгића) који је упућен на парохију, именован је Јован¹⁷ Папин.¹⁸ Током месеца јула епар-

манастир Бездин се поново вратио 1944. године, којим је управљао до смрти 1960. године. Сахрањен је на месном гробљу у Мунари, а после 1996. године његови посмртни остаци су заједно са надгробним спомеником пренети на монашком гробљу у манастиру Бездину (Биографски подаци према: Костић 1925: 40; Вуковић и Бугарски, 2018: 435).

¹⁴ ГЦШИДЛ, година II, бр. 30. од 10. новембра 1922, стр. 246.

¹⁵ ГЦШИДЛ, година III, бр. 11. од 10. априла 1923, стр. 89.

¹⁶ ГЦШИДЛ, година III, бр. 12. од 20. априла 1923, стр. 98.

¹⁷ Рођен је 4.децембра 1897. године у Денти од оца Василија и мајке Олге, рођ. Попов. Завршио је основну школу у Денти и Дети, државну гимназију са испитом зрелости у Темишвару 1918, и започео студије права у Загребу, али је исте прекинуо и прешао у Карловачку богословију, коју је завршио 1922. Радио је као градски бележник у Сенти од 1920. до 1922. Био је епархијски чиновник и катихета у средњим школама у Темишвару од 01.јануара 1923. до 30. септембра 1924. године. Био је наставник монашке школе (тада још као свршени богослов) у м. Бездину од 01.јуна до 30. септембра 1923. где је предавао црквено појање, као и касније при Православном Српском богословском семинару (1953), исто у м. Бездину, где је предавао историју хришћанске цркве и српски језик. Брак је склопио 10. новембра 1924. у Српском Семартону са Десанком рођ. Бугарски; нису имали деце. У чин ђакона и свештеника рукоположио га је у Великој Кикинди епископ темишварски Георгије (Летић) 20. и 27. децембра 1924. када је постављен за пароха у свом родном месту. Уједно је био и администратор парохије у Малом Гају (1924-1951), затим у Надлаку, те у Кнезу 1955-1974. Прешао у мировину 01.августа 1973. године, али је и даље повремено служио у Кнезу и другим мањим упражњеним парохијама. Упокојио се 7.марта 1983. у Великом Семиклушу, где је живео у старости. Сахрањен је на Централном градском гробљу у Темишвару (Костић, 1925: 37; Беленцан, 1983: 119-120; Бугарски, 2009: 28; Бугарски 2020: 100, 101).

¹⁸ ГЦШИДЛ, година III, бр. 18. од 20. јуна 1923, стр. 146.

хијски школски референт Васа Вртипрашки предавао је две недеље “педагошке предмете”,¹⁹ што указује на чињеницу да се већ тада рачунало да ће будући монаси (услед сталне оскудице у кадру) радити и као учитељи.

На основу издатих сведочанстава, стоји да су полазници током два течаја слушали градиво и полагали испите из 25 предмета. Током другог дела течаја су слушали предавања и полагали испите из: догматике, моралке, катихетике, омилитике, црквеног права, стилистике, историје монаштва, педагошких предмета и практичног богослужења.²⁰

Завршни испити другог течаја су обављени 7/20. и 8/21. августа 1923. Полазници оба течаја била су 16 кандидата: Петар (у монаштву Пантелејмон) Јоцин, Бранко (Арсеније) Гигић, Чедомир (Симеон) Грбић, Богдан (Кирило) Јовановић, Љубомир (Лукијан) Лолић, Милан (Милутин) Вујић, Васа (Василије) Миливојев, Веља (Виктор) Поповић, Драгутин (Данило) Адамовић, Ђока (Георгије) Малошевић, Драгомир (Димитрије) Поповић, Живојин (Стефан) Орбулов, Иван (Иринеј) Јовановић, Милош (Михајло) Јовановић, Станко (Симеон) Станков, Милисав (Мирон) Јовичин. Свих 16 кандидата је пред испитном комисијом успешно положило испите.²¹

Уочи празника Велике Госпојине (традиционалног летњег манастирског сабора) архимандрит Стефан Николић је на бденију замонашио 15 кандидата.²² Као награду за добре резултате Управа монашке школе је одлучила да се после манастирског великогоспојинског сабора пође на поклоничко путовање. Новозамонашени млади монаси са архијерејским замеником и својим наставницима кренули су на пут ка српским светињама Војводине и Старе Србије. Походили су: Темишвар, Велику Кикинду, Сремске Карловце, неке фрушкогорске манастире, Београд, Ниш, Скопље, Битољ, Косово Поље и манастир Грачаницу, а на повратку Суботицу. Ово путовање је касније описао јеромонах Виктор (Љубичић) и објавио у 25 наставака у Гласнику.

Девет бездинских монаха убрзо је и рукоположено (неки чак за време трајања овог путовања)²³ и упућено на свештеничку службу углавном по малим удаљеним парохијама, са лошим саобраћајним везама, а седам их је одређено за учитеље у српским вероисповедним школама. Нови одушевљени и млади посленици на њиви Господњој су попунили многе од упражњених парохија и достојно оправдали поверење њихових предавача и намере архимандрита Стефана.

¹⁹ ГЦШИДЛ, година III, бр. 20. од 20. јула 1923, стр. 161.

²⁰ АСПЕТ-ФМБ, Сведочанство издато монаху Стефану Станков, бр. 56 од 21. августа 1923.

²¹ Пошто је при отварању првог течаја било 19 полазника, произилази да су тројица у међувремену одустала.

²² Шеснаести кандидат, монах Стефан Станков, је већ био у монашком чину (ГЦШИДЛ, година II, бр. 14. од 01. јуна 1922, стр. 118.), па је као монах похађао течај.

²³ АСПЕТ-АШО: Извештаји Епископа дијецезана Георгија Летића и епископа битољског Јосифа о рукоположењу неких кандидата током 1923. године.

Пред овим младим монасима су се отварали и нови видици. Неки су наставили своје даље школовање и усавршавање (припремама испита у приватној школи проте Милана Николића у Кетфелју), у Карловачкој богословији, у грађанској школи у Новом Бечеју или другим образовним установама. Наредних година је било још неколико полазника²⁴ који су ванредно завршили овај течај²⁵ после чега су и они ступали у монашки чин и свештеномонашку службу.

Било је тешко у овом послератном периоду одговорити на све изазове. Многи од ових свештеномонаха нису доживели да их неко млађи замени, јер је одзив за монашки чин и даље био мали. Епархијска управа је наредних година покушавала да у манастирима Бездину и светом Георгију поново оснује монашке школе, али ти планови нису имали успеха.

Закључак

Монаштву темишварске епархије, особито полазницима бездинске монашке школе, пало је у дужност да у време међуратних тешкоћа, после којих су убрзо уследиле и невоље привредних криза, буду духовне вође у многим парохијама, и то не ретко у двојаком својству: као свештеници и као учитељи. Ово су за монаштво били претешки задаци. Већина њих у младим годинама, са стеченим скромним образовањем и са још скромнијим животним искуством. Времена су била изузетна, и монаси нису имали времена да се питају јесу ли дорасли овим пословима који су на њих спали, него су орно прионули према својим могућностима, носећи на плећима добар део Цркве. Многи од њих нису дочекали да их на парохијама замени обновљени мирски свештенички кадар, па да се повуку у манастирско тиховање. У свом дуготрајном мукотрпном пастирствовању на парохијама они су, као и сви смртни, радили и грешили, падали и дизали се; за њима су ипак остала значајна остварења, и чињеница је да су читаве две или чак три деценије били незамењиви. Неки од њих су током своје свештеномонашке службе по потреби били и на око 20 парохија и у неколико манастира.

Поред свога практичног значаја, монашки течај у манастиру Бездину имао је и одређени одјек у црквеном животу. У том смислу занимљиво је да се маја месеца 1923. године румунско Министарство за вероисповести обратило Епархијској управи у Темишвару дописом у којем тражи детаље о уређењу

²⁴ АСПЕТ-ФМБ: Извештај јеромонаха Пантелејмона Дошена архијерејском заменику (епископском викару) архимандриту Стефану Николићу о положеним испитима полазника монашког течаја Паје Гигића од 30. априла 1926.

²⁵ АСПЕТ-ФМБ: Уверење (Бр. 30. од 1. маја 1926.) епископског викара и настојатеља манастира Бездина, архимандрита Стефана Николића о томе да су ђаци манастира Бездина Јоца Арађански (будући јеромонах Јосиф), Паја Гигић и (?) Јовановић са успехом положили испите из предмета I. течаја монашке школе Манастира Бездина.

монашког течаја, како би се бездинско искуство по потреби применило и у неким румунским манастирима. Био је то и последњи подухват те врсте у Епархији темишварској (Основа текста је дата према: Бугарски 1983: 67-72; Бугарски 1995: 190, 191; Бугарски 1999, стр. 159-174; Јашин 2020: 162-166).

Захваљујући иницијативи Епископа-администратора темишварског Г. Лукијана током 2003. године, у циљу обележавања 80-е годишњице од завршетка рада ове школе упућен је распис²⁶ свом епархијском свештенству и студентима теологије око прикупљања доступних података (писане речи, фотографија, казивања сведока) о пастирском раду наставника и полазника ове школе. Одазив је био поприлично добар. Дана 11. октобра 2003. године Епископ Лукијан је са свештенством служио заупокојену литургију у манастиру Бездину са општим парастосом. Том оприликом је освећена и спомен плоча, постављена на унутрашњој страни конака, непосредно изнад улазне манастирске капије, са следећим натписом: „*Овде у манастиру Бездину радила је до 1923.г. Српска монашка школа. Спомен подиже захвално потомство 2003 г.*“ Такође, на дан манастирског сабора о празнику Велике Госпојине 2023. године, служењем литургије и поменом је обележено 100 година од престанка рада ове просветне установе.

Речени монаси су у тешким периодима током бурног протеклог XX века били духовна снага и полет темишварске епархије; одушевљени свештенослужитељи и просветитељи који су неколико деценија, како су најбоље умели и знали, служили Богу и своме српском роду и радили на очувању верског и културног идентитета.

Извори и скраћенице

АСПЕТ-АШО: Архив Српске православне Епархије темишварске-Админитративно-школски одбор

АСПЕТ-ФМБ: Архив Српске православне Епархије темишварске- Фонд манастир Бездин

БСПВУТ: Билтен Српског православног викаријата у Темишвару

ГЦШИДЛ- Гласник. Црквени, школски и друштвени лист

Дигитална библиотека Матице српске: Архива часописа Гласник: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/3927/numid:6132>

Литература

Беленцан, 1983: М. Беленцан, Протојереј Јован Папин (некролог), у: *БСПВУТ*, година XI-XII, бр. 41-48, 1982.-1983, 119,120.

²⁶ АСПЕТ- Е. бр. 248. од 01. септембра 2003.

- Бугарски, 1983: С. Бугарски, О нашем монаштву после првог светског рата, у: *БСПВУТ*, година XI-XII, бр. 41-481982.-1983, 67-72.
- Бугарски, 1995: С. Бугарски, Монашки течај, у: *Српско православље у Румунији: Преглед православне српске Епархије темишварске*, Темишвар - Београд - Нови Сад.
- Бугарски, 1999: С. Бугарски, Монашки течај у манастиру Бездину 1922-1923. године, у: *Манастир Бездин: прилог за монографију*, Савез Срба у Румунији, Темишвар.
- Бугарски, 2013: С. Бугарски, *Монаси о манастирима*, Савез Срба у Румунији, Темишвар.
- Бугарски, 2019: С. Бугарски, *Гробна места свештеника и ђакона Српске православне црквеу Темишвару*, штампарија Темпус, Темишвар.
- Бугарски, 2020: С. Бугарски, *Гробна места свештеника и ђакона Српске православне црквеу Румунији*, штампарија Темпус, Темишвар.
- Вуковић и Бугарски, 2018: С. Вуковић и С. Бугарски, *Монаштво Карловачке митрополије: грађа за биографски речник*, Манастир Гретег-Фрушка гора.
- Летић, Георгије, *Дневник др Георгија Летића (1872-1935), епископа темишварског (1904-1931) и банатског (1931-1935)*: приређивачи: Гордана Петковић, Мирослав Николић, Срђан Ерцеган, манастир Гретег-Фрушка гора, 2019.
- Костић, 1925: С. Костић, *Шематизам православне српске епархије темишварске у краљевини Румунији за 1924. годину*. Управа православне српске епархије темишварске у Темишвару.
- Јашин, 2020: С. Јашин, Школовање парохијског свештенства и монаштва Епархије темишварске: историјски пресек, у тематском зборнику: „*Култура Републике Србије и Срба у Румунији*”, Институт за мађународну политику и привреду, Београд, 162-166.

Ivan M. (hegumen Justin) Stojanović

THE MONASTIC SCHOOL IN BEZDIN MONASTERY

1922/23

Summary

Abstract: Bezdin monastery is one of the most important monasteries of both the Karlovci Metropolitanate, as well as the Serbian Orthodox Diocese of Timișoara, to which it belongs since its founding in the 16th century. Through its rich historical, art and cultural heritage, the monastery is among the most significant sacred places and spiritual treasures of the Serbian people in Romania. In the third decade of the previous, tumultuous 20th century, the monastery has been granted a significant role for the history of the Serbian Orthodox Church – as host for the Monastic school which opened in 1922, with the purpose of preparing young monks for service in other monasteries, as well as in Serbian parishes, for spreading the Orthodox faith

and moral values and for service to their people and the Church, especially on the territory of Romania. During the First World War, the Army of the Kingdom of Serbia liberated the territory of Banat from Austria-Hungary (1918). After the Paris Peace Conference (1919), the Serbian Army had to withdraw from this territory in order to hand it over to Romania. On this occasion, a part of the Serbian intellectuals also withdrew, among them being teachers and priests. In order to ensure that the Serbian population which remained on its historical settlement will continue to have spiritual leaders and teachers, the leaders of the Diocese of Timișoara decided to fill the existing gap by opening a Monastic school in Bezdin monastery. The school which functioned for two years produced 16 young graduate monks, who were immediately sent out for service, typically in farther parishes, with bad traffic connections. These monks had received the duty during the interbellum period to be spiritual leaders in many of these parishes, often playing a dual role: as priests and as teachers in the Serbian confessional schools. This led to the fact that the Diocese of Timișoara obtained a generation of young and enthusiast servants of God and educators, who have, along several decades, best as they knew and could, served God and their people, contributing to the preservation of the religious and cultural identity.

Key words: Diocese of Timișoara, Bezdin monastery, monastic school, religious and cultural identity.